

כז וּשְׁבַע תּוֹרְתָא חֲסִיכְתָּא
 וּבִישׁתָּא דְסִלְקֵן בְּתַרְיֵהוּן שְׁבַע
 (נ"א שְׁבַעָא) שְׁנֵין אַנּוּן וּשְׁבַע
 שְׁבִלְיָא לְקִיתָא דְשְׁקִיפֵן קְדוּם
 יְהוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא: כח
 הוּא פִתְגָמָא דִּי מְלִילִית עִם
 פְּרַעָה דִּי יִי עֲתִיד לְמַעַבְד
 אַחוּזֵי לְפְרַעָה: כט הָא שְׁבַע
 שְׁנֵין אַתְּוּן שְׁבַעָא (נ"א
 שְׁבַעָא) רַבָּא בְּכָל אַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: ל וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי
 כַפְנָא בְּתַרְיֵהוּן וַיִּתְנַשִּׁי כָּל
 שְׁבַעָא (נ"א שְׁבַעָא) בְּאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וַיִּשְׁיִצִי כַנְפָא יָת
 (עֲמָא ד) אַרְעָא: לא וְלֹא
 יִתְיַדַע שׁוֹבְעָא (נ"א שְׁבַעָא)
 בְּאַרְעָא מִן קֶדֶם כַּנְפָא הֵהוּא
 דִּיהִי בְּתַר כֵּן אַרְיִי תְקִיף הוּא
 לְחֻדָּא: לב וְעַל דְּאַתְגִּית

כז וּשְׁבַע הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעַת הָעֵלֶת
 אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הִנֵּה וּשְׁבַע הַשְּׁבִלִים
 הַרְקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי
 רָעֵב: כח הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־
 פְּרַעָה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת־
 פְּרַעָה: כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שֶׁבַע
 גְּדוֹל בְּכָל־אַרְץ מִצְרַיִם: ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי
 רָעֵב אַחֲרֵיהֶן וַנִּשְׁכַּח כָּל־הַשְּׁבַע בְּאַרְץ
 מִצְרַיִם וְכֻלָּה הָרָעֵב אֶת־הָאָרֶץ: לא וְלֹא־
 יוֹדַע הַשְּׁבַע בְּאַרְץ מִפְּנֵי הָרָעֵב הֵהוּא
 אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד: לב וְעַל

(27) And the seven emaciated, bad cows that emerge after them, signify seven years [as do] the seven empty ears of grain, scorched by a [harsh] easterly wind — these will be seven years of famine. (28) This is what I have told Pharaoh — that God has shown Pharaoh that which He is about to do. (29) Seven years are about to come, [years of] great plenty throughout all the land of Egypt. (30) Then, seven years of famine will arise after them, and all the plenty in the land of Egypt will be forgotten. This famine will destroy the land. (31) The plenty [that had been] in the land will be unrecognizable, on account of the ensuing famine, for it [will] be very severe. (32) As for the dream being

RASHI

רש"י

(ל) וַנִּשְׁכַּח כָּל־הַשְּׁבַע. הוּא פְתוּרוֹן הַבְּלִיעָה: (לא) וְלֹא־יֹדַע הַשְּׁבַע. הוּא פְתוּרוֹן: וְלֹא נֹדַע
 [part of the dream where the full ears of grain were] “swallowed up” (see verse 7 above; and also compare Rashi verse 4, regarding the good cows being “eaten up”). (31) **The plenty ... will be unrecognizable** — [When something is forgotten, it may still occasionally come to mind. Here, Scripture is telling us that besides the fact that the plenty will be “forgotten” (preceding verse), any remnant of the plenty will become completely “unrecognizable.”] This is the interpretation of (verse 21 above), “it

חֲלֵמָא לְפָרְעָה תִּרְתִּין זְמַנִּין
 אַרְי תְּקִין פִּתְגָמָא מִן קָדָם יי
 ואוּחֵי יי לְמַעֲבְדֵיהּ: לֵג וְכַעַן
 יַחֲזִי פִרְעָה גִבֵּר סוֹכְלָתָן וְחַפִּים
 וּמְנִיָּה עַל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם: לֵד
 יַעֲבֵד פִּרְעָה וַיִּמְנִי מְהֵימְנִין
 עַל אֶרְעָא וַיּוֹרֶוּ יַת אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי שׁוֹבְעָא
 (נ"א שְׁבַע): לֵה וַיִּכְנָשׁוּן יַת
 כָּל עֵיבוֹר שְׁנֵיָא טָבֵן דְּאַתָּן
 הָאֲלִין וַיִּצְבְּרוּן עֵיבוֹרָא תַּחַת
 דָּא דְּפִרְעָה עֵיבוֹרָא בְּקִירוּיָא

הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פִּרְעָה פְּעַמִּים כִּי־נִכּוֹן
 הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים
 לַעֲשׂוֹתוֹ: לֵג וְעַתָּה יֵרָא פִרְעָה אִישׁ נָבוֹן
 וְחָכֵם וַיִּשְׁיִתְהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: לֵד יַעֲשֶׂה
 פִּרְעָה וַיִּפְקֵד וַיִּפְקֵד פְּקֻדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ
 אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי הַשָּׁבָע:
 לֵה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֲכָל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת
 הַבָּאת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פִּרְעָה

repeated to Pharaoh as two [separate] dreams — [this means] that the matter stands ready before God, and [that] God is rushing to do it. (33) And now, let Pharaoh seek out an understanding and wise man, and he should put him in charge of the land of Egypt. (34) And Pharaoh should do this and assign officers over the land — [so] that he should equip the land of Egypt during the seven years of plenty. (35) And they should gather together all the food of those good years that are coming. And let them store grain under Pharaoh's authority, the

RASHI

רש"י

was not recognizable that they had entered their innards." (32) נִכּוֹן — [means:] "In readiness" [similar to מוכן]. (34) וחמש — [This word is to be understood] as it is translated [by Onkelos, namely]: ויורו, "he should equip" as in [the verse (Exodus

כי-באו אל-קרנדה: (לב) נכון. מומן: (לד) וחמש. בתרגומו: ויורו/ וכן וחמשים: (לה) את-כל-אכל. שם דבר הוא, לפיכך, טעמו באף ונקוד בפתח קטן (סגול), ואוכל שהוא פועל, בגון כי כל אוכל חלב, טעמו למטה בכ' ונקוד קמץ קטן (צירי): תחת

13:18)], "armed (וחמשים)." (35) את כל אכל — [Unvocalized, the word אכל could mean either "he eats" or "food." Here,] it is a noun [meaning "food." How do we know this? Well, the cantillation symbol is a double pashta, which is accented on the first א]. This is why [we see that the word is a noun and not a verb, since] a) the accent [indicated by that cantillation symbol] is placed on the first syllable of the word [which is the rule in the case of a noun], and [b) the second syllable] is vocalized with a patach katan [i.e., three dots, that we call a segol]. Now, [had the word been written as] אוכל, okheil, [it] would have signified a verb in the simple active form [namely, "eats"], as in the verse (Leviticus 7:25), "anyone who eats (אכל, okheil) sacrificial fat." [In that case, the verb form is indicated, rather than the noun form, since a) the cantillation symbol and thus] the accent is placed on the second syllable, namely, on the letter כ, and b) is vocalized with a kameitz katan [i.e., two horizontally placed dots, that we call a tzeirei, both elements that indicate the verb form]. Under Pharaoh's

וְיִטְרוּן: לוֹ וַיְהִי עֲבוּרָא גְנִיז
 (לְעֲמָא ד) לְאַרְעָא לְשִׁבְעַ שְׁנֵי
 כִּפְנָא דִּי תְהוּיִן בְּאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וְלֹא תִשְׁתַּיְצִי עֲמָא
 דְּאַרְעָא בְּכִפְנָא: לוֹ וּשְׁפֵר
 פְּתַגְמָא בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי
 כָּל עֲבָדוּהִי: לֹח וְאָמַר פְּרַעָה
 לְעֲבָדוּהִי הַנְּשַׁכַּח כְּדִין גְּבַר דִּי
 רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּיה: לט
 וְאָמַר פְּרַעָה לְיוֹסֵף בְּתַר
 דְּאוּדַע יְיָ יִתְּדַּע יֵת כָּל דָּא לִית

אֶכֶל בְּעָרִים וְשָׁמְרוּ: לוֹ וְהָיָה הָאֶכֶל
 לְפִקְדוֹן לְאַרְץ לְשִׁבְעַ שְׁנֵי הַרְעָב אֲשֶׁר
 תִּהְיִין בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִכְרַת הָאֶרֶץ
 בְּרַעֲב: לוֹ וַיִּיטֵב הַדְּבַר בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי
 כָּל־עֲבָדָיו: לֹח וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־עֲבָדָיו
 הֲנִמְצָא כֹּה־אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:
 שְׁלִישִׁי לט וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרַי
 הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־

food being kept in the cities under guard. (36) And this food will be a reserve for the land, for the seven years of famine that will take place in the land of Egypt, so that the land will not be effaced by famine. (37) The matter was good in the eyes of Pharaoh and in the eyes of his servants. (38) And Pharaoh said to his servants: Could we find another man like this one, who has the spirit of God within him? (39) And Pharaoh said to Yosef: Since God has informed you

RASHI

רש"י

authority — [i.e., the grain was to kept under] Pharaoh's control and in the [royal] storehouses [in each city]. (36) והיה האכל [לפיקדון לארץ] — [Our verse is to be understood as follows: "And this food that is stored up, will be treated like any other reserve [e.g., gold or silver,] that is stored away [in

יד-פרעה. ברשותו ובאוצרותיו: (לו) והיה האכל. הצבור, בשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ: (לח) הנמצא כזה. הנשכח כדין, אם גלף ונבקשנו, הנמצא כמוהו הנמצא, לשון תמיחה, וכן כל הא המשמשת בראש התבה ונקודה בחטף פתח: (לט) אין-נבון וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם,

the royal treasuries] for the purpose of maintaining the land [i.e., here, so that the people of the land will be able to survive during the years of famine]." (38) הנמצא כזה — [The word הנמצא can mean either "is it to be found?" or "will we find?" Here, Onkelos translates הנמצא as] which means "will we find?" [as opposed to the Aramaic for "is it to be found?" which would have been האשתכח כדין]. Thus, the meaning here is:] "If we were to go and seek out such a person, could we find someone like Yosef [who would be more suitable for this position as overseer of Egypt]?" (Bereishit Rabbah 90:1) [The letter ה in the word הנמצא denotes a question [making the meaning here, "Could we find ...?"] Likewise, every case in Scripture of a letter ה which is used as a prefix to a word and which is vocalized with a chataf patach [i.e., a patach with two vertically placed dots alongside it — converts the qualified word or statement into a question]. (39) **There can be no one as understanding and wise as you are** — [That is to say: "If we were] to seek out such a man, as understanding and as

סְכַלְתָּן וְחָכִים כְּוַתְּדוּ: מֵ אֵת
תְּהִי מִמֶּנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל
מִימַרְדְּךָ יִתְּזֶן כָּל עַמִּי לְחֹד
כְּרִסִּי מִלְכוּתֵא הַדִּין אִיהִי יָקִיר
מִנְּךָ: מֵא וְאָמַר פְּרַעֲה לְיוֹסֵף
חֲזִי מִנִּי יִתְּד עַל כָּל אֲרַעֲא
דְּמִצְרַיִם: מִב וְאֶעֱדִי פְרַעֲה יֵת
עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יְדֵיהָ וְיֵהֵב יֵתָה
עַל יְדֵא דְיוֹסֵף וְאֶלְבִּישׁ יֵתִיהָ
לְבוּשֵׁין דְּבוּרָן וְשׁוּי מְנִיכָא

נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹד: מֵ אֵתָה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי
וְעַל-פִּיךָ יִשְׁק כָּל-עַמִּי רַק הַכֶּסֶּא אֲגַדֵּל
מִמֶּךָ: מֵא וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל-יוֹסֵף רְאֵה
נָתַתִּי אֶתְךָ עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: מִב וַיִּסֶּר
פְּרַעֲה אֶת-טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֶתָה
עַל-יַד יוֹסֵף וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי-שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם

of all this, there can be no one as understanding and wise as you are. (40) You will be in charge of my house, and by your order will all my people be provided. Only by my throne shall I shall be greater than you. (41) Then Pharaoh said to Yosef: Look! I have placed you over the entire land of Egypt. (42) Pharaoh then removed his ring from his hand, and placed it upon Yosef's hand. He clothed him in garments of fine linen, and placed the golden chain

RASHI

wise [to suit the position] that you have described — there is no one better than you!" (40) **יִשְׁק** — [Onkelos translates this word as:] יִתְּזֶן, meaning "will be given provisions." [Thus, the meaning of our verse is:] "All the needs of my people will be met through you." Similar to (Genesis 15:2), "the manager (בֶּן מִשְׁקָה) of my household" [i.e., the one who administers the provisions of the household]; and like (Psalms 2:12), "provide yourselves (בְּשִׁקוֹ) with purity;" garnison in Old French.

רַק הַכֶּסֶּא — [literally, "only the throne," meaning "only] inasmuch as they call me the king. [This is the meaning here, because] **כֶּסֶּא** — [literally, "throne," is a term that] denotes the royal title, as in (I Kings 1:37), "and make his throne (כֶּסֶּא, i.e., kingdom) greater than the throne (כֶּסֶּא, i.e., kingdom) of my master, King David." (41) **נָתַתִּי אֶתְךָ** — [Onkelos translates this phrase as:] "I have appointed you." [And even though this is the meaning here,] nevertheless, the term **נָתַתִּי**, "placing," is applied here [as is often, in the context of "placing" a person in some office or status], as in (Deuteronomy 26:19), "And to place you (וּלְתַתְּךָ) supreme [above all the nations]." And this term **נָתַתִּי** can be used, whether it applies to [placing a person into] high office, or whether into lowly status, [the latter being] illustrated by (Malakhi 2:9), "I have made (נָתַתִּי) you contemptible and lowly." (42) **Pharaoh then removed his ring** — When a king gives his ring [to someone], it signifies that the recipient

רש"י

שְׁאִמְרָתָ: לֹא נִמְצָא כְמוֹד: (מ) **יִשְׁק**. יִתְּזֶן, יִתְּפָרְנֵס.
כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדְךָ, כְּמוֹ: וְכֵן מִשְׁק
בֵּיתִי, וְכְמוֹ: נִשְׁקוּ-בֵר, גְּרִישׁוֹן בְּלַע"ז: **רַק הַכֶּסֶּא**.
שִׁיְהִיו קוֹרִין לִי מֶלֶךְ: **כֶּסֶּא**. לְשׁוֹן שֶׁל הַמְּלוּכָה כְּמוֹ:
וַיִּגְדֵּל אֶת כֶּסֶּאוֹ מִכֶּסֶּא אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ: (מֵא) **נָתַתִּי**
אֶתְךָ. מִנִּי יִתְּד, וְאֵף עַל פִּי כֵן לְשׁוֹן נְתִיבָה הוּא,
כְּמוֹ: וּלְתַתְּךָ עֲלִיוֹן. בֵּין לְגִדְלָה בֵּין לְשַׁפְלוּת נּוֹפֵל
לְשׁוֹן נְתִיבָה עֲלִיוֹ, כְּמוֹ: נָתַתִּי אֶתְכֶם נְבוֹזִים וְשַׁפְלִים:
(מִב) **וַיִּסֶּר פְּרַעֲה אֶת-טַבַּעְתּוֹ**. נְתִיבָת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ,
הִיא אוֹת לְמִי שְׁנוֹתְנָה לוֹ לְהִיּוֹת שְׁנֵי לוֹ לְגִדְלָה:

דְּדַהֲבָא עַל צִוְאַרְיָהּ: מַג
וְאַרְפִּיב יְתִיה בְּרִתְפָא תְנִיתָא
(נ"א תְנִינָא) דִּי לִיה וְאַכְרִיוּ
קְדָמוּהִי דִין אֲבָא לְמַלְכָא וּמְנִי
יְתִיה עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם:
מַד וְאָמַר פְּרַעָה לְיוֹסֵף אָנָּא
פְּרַעָה וּבַר מִימְרָךְ לֹא יָרִים

רַבֵּד הִנָּהב עַל-צִוְאַרְוֹ: מַג וַיִּרְכַּב אֹתוֹ
בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר-לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו
אַבְרָךְ וְנָתַן אֹתוֹ עַל כָּל-אַרְץ מִצְרַיִם:
מַד וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל-יוֹסֵף אֲנִי פְרַעָה

upon his neck. (43) Then he set him to ride upon the chariot [riding] second to his [own], placing him over the entire land of Egypt. And they called out before him: The viceroy! (44) Pharaoh said to Yosef: I am Pharaoh! And [I decree that]

RASHI

is second in greatness to the king.

Garments of fine linen — *It is a mark of distinction in Egypt [to wear such garments, since the Egyptians worshipped the River Nile (פישון), which causes flax (linen, פשתן) to grow (see Rashi, Genesis 2:11)].* רבד —

[means:] “A chain.” [This term רביד actually refers to an item that consists of a row or rows of individual units, and thus, can refer to a chain, tapestry, pile, etc. Hence, here, the item described in our verse is] termed a רביד, because it consists of rings [that are linked together] in a row. Similar is

(Proverbs 7:16), מרבדים רבדתי ערשי, which means: “I have piled up my bed with piles of rugs” [where the bed-covering is described as מרבדים since it consists of rugs piled, one on top of the other]. [And] in the language of the Mishnah [we also see this term] (Tamid 1:1; Middot 1:8), “It was surrounded by rows (רובדין) of stones,” and (Yoma 43b), על הרובד in the Holy Temple courtyard, referring to the floor [there, which was made of rows of stones].

(43) *במרכבת המשנה* — *[means:] “Second (שני) to his chariot,” i.e., [Yosef was set to ride upon the chariot] that travels next to that of Pharaoh.* אברך — *[This word is to be understood] as it is translated [by Onkelos, as a composite of the terms אבא and רך, meaning]: “This is the associate (אבא) of the king!” [since the word] רך in the Aramaic language means “king.” [We see an illustration of this term] in [Chapter One of Tractate Bava Batra (4a), entitled] Hashutfin: “Not a king (ריכא), nor the son of a king (בר ריכא).” In the Aggadic texts [the following is taught]: Rabbi Yehudah expounded the word אברך, [saying,] “This [term] refers to Yosef, who was venerable (אב) in wisdom, while being tender (רך) in years.” Rabbi Yosef Ben Durmaskit said to him: “How much longer will you misinterpret Scripture for us?! The term אברך can only be derived from [the word] ברכים — knees, [Yosef being termed thus,] because everyone had to enter and exit with his permission [אברך meaning ברך, “master of knees” (Nachlat Yaakov)] as we see when Scripture states (verse 43 below), “placing him*

רש"י

בגדי-שש. דבר חשיבות הוא במצרים: רבד. ענק, ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד, וכן: רבדתי ערסי, רצפתי ערשי מרצפות. בלשון משנה: 'מקף רבדין של אבן על הרבד שבצורה', והיא רצפה: (מג) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו: אברך. בתרגומו: 'דין אבא למלכא', 'רך' בלשון ארמי 'מלך'. ב'השתפין': לא ריכא ולא בר ריכא. 'וברברי אנדה.דרש רבי יהודה: 'אברך, זה יוסף, שהוא אב בחכמה ורך בשנים. אמר לו בן דורמסקית: 'עד מתי אתה מענות עלינו את הכתובים אין 'אברך' אלא לשון ברכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו, בענין שנאמר: ונתון

גבר ית ידיה למיחד זין וית
 רגליה למרכב על סוסיא בכל
 ארעא דמצרים: מה וקרא
 פרעה שום יוסף גברא
 דמטמרן גלן ליה ויהב ליה
 ית אסנת בת פוטי פרע רבא
 דאון לאתתא ונפק יוסף
 (שליט) על ארעא דמצרים:
 מו ויוסף בר תלתין שנין פד
 קם קדם פרעה מלכא דמצרים
 ונפק יוסף מן קדם פרעה
 ועבר (שליט) בכל ארעא
 דמצרים: מו וכנשו דירי

ובלעדך לא-ירים איש את-ידו ואת-
 רגלו בכל-ארץ מצרים: מה ויקרא פרעה
 שם-יוסף צפנת פענח ויתן-לו את-אסנת
 בת-פוטי פרע כהן אן לאשה ויצא יוסף
 על-ארץ מצרים: מו ויוסף בן-שלושים
 שנה בעמדו לפני פרעה מלך-מצרים
 ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל-ארץ
 מצרים: מו ותעש הארץ בשבע שני

without you, no man in the entire land of Egypt may raise his hand or his foot!
 (45) And Pharaoh called Yosef by the name of *Tzofnat Pa'nei-ach*. He gave him Osnat the daughter of Poti-ferra, governor of On, for a wife. Thus Yosef went out [a ruler] over the entire land of Egypt. (46) Now, Yosef was thirty years old when he stood before Pharaoh, king of Egypt. Yosef left Pharaoh's presence, and passed through the entire land of Egypt. (47) And so, [the people

RASHI

רש"י

[over the entire land of Egypt].” (Sifrei Devarim 1:1) (44) **I am Pharaoh** — and I have the power in my hands to impose a decree upon [the subjects of] my kingdom. And I hereby decree “no man [in the entire land of Egypt] may raise his hand, **without you,**” — i.e., without your permission. Another explanation of “I am Pharaoh”: [Pharaoh was saying,] “I will be king, without you” This [explanation] resembles [the explanation to verse 40 (see Rashi there)], “[I shall be greater than you] only by [my] royal title [as king].” **את ידו ואת רגלו** — [literally, (“no man ...) may raise his hand or his foot;” this phrase is to be understood] as it is translated by Onkelos, [namely: “Without your permission, no man ... may raise his hand — to arm himself with a sword, or his foot — to mount a horse” in order to wage war]. (45) **צפנת פענח** — [The meaning of this name is:] “One who deciphers the meaning (מפענח) of hidden things (צפונות).” There is no similar word in Scripture to פענח. **Poti-ferra** — This is Potifar (see e.g., Genesis 37:36). And he is called Poti-ferra here, because he became castrated (פרע) as a result of his desiring to sodomize Yosef (Sotah 13b). (47) **ותעש הארץ** — [literally, “the land made (stores of grain).” But how can the land “make” stores of grain?! Rather, this phrase is to be understood] as it is

אותו וגו': (מד) אני פרעה. שיש יכלת בידי לגור
 גזרה על מלכותי. ואני גזר: שלא-ירים איש
 את-ידו: ובלעדך. שלא ברשותך. דבר אחר: אני
 פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדך וגו', וזהו דגמת רק
 הכסא: את-ידו ואת-רגלו. בתרגומו: (מה) צפנת
 פענח. מפרש הצפונות, ואין לפענח דמיון בפוקרא:
 פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על
 שנסתרס מאליו, לפי שהמד את יוסף למשכב זכור:
 (מו) ותעש הארץ. בתרגומו, ואין הלשון נעקר

אָרְעָא בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי שׁוֹבְעָא
 (נ"א שְׁבָעָא) עִיבוּרָא
 לְאוֹצְרֵין: מַח וּכְנֵשׁ יֵת כֹּל
 עִיבוּר שְׁבַע שְׁנֵין דֵּי הוּוּ
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וַיִּהְיֶה עִיבוּר
 בְּקוּרְיָא עִבוּר חֶקֶל קֶרְתָּא דֵּי
 בְּסַחְרֵנְהָא יֵהֵב בְּגוּוּהָ: מַט
 וּכְנֵשׁ יוֹסֵף עִבוּרָא כְּחֵלָא
 דִּיפָּא סָגִי לְחֵדָא עַד דֵּי פִּסְק
 לְמַמְנֵי אַרְי לִית מְנֵן: נ
 וּלְיוֹסֵף אֲתִילִיד תְּרַתֵּין בְּנֵין

הַשְּׁבַע לְקִמְצִים: מַח וַיִּקְבֹּץ אֶת-כָּל-אֶחָד
 שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן
 אֶחָד בְּעָרִים אֶחָד שְׂדֵה-הָעִיר אֲשֶׁר
 סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: מַט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר
 כְּחֹל הַיָּם הָרַבָּה מְאֹד עַד כִּי-חָדַל לִסְפֹּר
 כִּי-אֵין מִסְפָּר: נ וּלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנַי בָּנִים

of] the land made [stores of grain, and gathered it in] by the handful during the seven years of plenty. (48) And he gathered all the food of seven years that had elapsed in the land of Egypt, and he placed food in the cities. The food, [and earth] from [the] fields that surrounded a [particular] city, was placed inside. (49) Yosef stored an enormous amount of grain, like the sand of the sea, until they stopped counting, for it became innumerable. (50) Now, two sons were

RASHI

רש"י

translated by Onkelos, [namely, that it was "the people of the land" who made the stores of grain. In this way,] the word [ותעש] does not lose its meaning as "making" [i.e., the people "made" the stores of grain]. לקמצים — [means: They would store the grain] קומץ [by קומץ, meaning "fistful by fistful" [i.e., since there would be such an abundance of grain,] the people would store it "hand over fist" (Gur Aryeh; compare Rashi Leviticus

מלשון עשיה: לקמצים. קמץ על קמץ, יד על יד, היו אוצרים: (מח) אכל שדה-העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פרותיה ונותנין תבואה מעפר המקום, ומעמיד את התבואה מליקב, (נראה לי שהוא דעת רבי נחמיה, ואין צריך כלל להגיה ברשי, באשר עלה בדעת קצתם): (מט) עד כי-חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי-אין מספר. לפי שאין מספר, והרי 'בי' משמש בלשון

2:2 s.v. מלא קמצו). (48) **The food, [and earth] from [the] fields that surrounded a [particular] city, was placed inside.** — [This was done] because every single land [with its specific soil, has the quality which] preserves its own [particular] produce. [Thus, here,] they would [gather in grain from each particular area, and] place some soil from the same region along with that grain. This would preserve the grain in question against becoming rotten (Bereishit Rabbah 90:5). (49) **עד כי חדל לספור** — [literally, "Until he stopped counting." Who is referred to here? Scripture is effectively saying:] "Until the one who was counting, stopped counting" [i.e., an expression that means: "Until they stopped counting"]. This is an [example of an] abbreviated verse [which omits the specification of the subject of the phrase (see Rashi on verse 13 above)]. **כי אין מספר** — [This expression literally means:] "Because (כי) there was no number." Thus, the word כי [which can be used to mean one of four things

עד לא עלת שתא דכפנא
 דיילדת ליה אסנת בת פוטי
 פרע רבא דאון: נא וקרא
 יוסף ית שום בוכרא מנשה
 ארי אנשני יי ית כל עמלי
 וית כל בית אבא: נב וית שום
 תנינא קרא אפרים ארי
 אפשני יי בארע שעבודי:

בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב אֲשֶׁר יִלְדֶה-לוֹ
 אֶסְנַת בַּת-פּוֹטִי פָּרַע כְּתֵן אֹן: נֹא וַיִּקְרָא
 יוֹסֵף אֶת-שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי-נִשְׁנִי
 אֱלֹהִים אֶת-כָּל-עַמְלֵי וְאֵת כָּל-בֵּית אָבִי:
 נֹב וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי-הִפְרַנִּי
 אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:

born to Yosef, prior to the arrival of the years of famine. [These sons] were borne to him by Ossnat, the daughter of Poti-ferra, governor of On. (51) Yosef called the name of the firstborn Menasheh, For [he said,] God has made all my travail and all my father's household fall away. (52) And the name of the second one, he called Efraim, For [he said,] God has made me fruitful in the land of my affliction.

RASHI

רש"י

(see Rashi Genesis 18:15) —] here means:
 "Because." (Rosh HaShanah 3a) (50) [Two
 sons were born to Yosef,] prior to the
 arrival of the years of famine — From here, [our Rabbis learn that] it is prohibited for

דְּדָא: (ו) בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב. מִכַּאן שְׂאָדָם
 אֶסְנַת לְשִׁמּוֹשׁ מִטּוֹת בְּשָׁנֵי רָעֵבוֹן:

a person to have relations with his wife in years of famine [except for those who do not have children yet] (Taanit 11a).

MIKEITZ FOR FRIDAY

מקץ ליום ששי

נג ושלמית שבע שני שובעא
 (נ"א שבועא) די הוה בארעא
 דמצרים: נה ושריאת שבע
 שני כפנא למיעל כמא די
 אמר יוסף והוה כפנא בכל
 ארעתא ובכל ארעא דמצרים
 הוה לחמא: נה וכפנת כל
 ארעא דמצרים וצוח עמא

רביעי נג וְתַכְלִינָה שֶׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר
 הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: נה וְתַחֲלִינָה שֶׁבַע שָׁנֵי
 הָרָעֵב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעֵב
 בְּכָל-הָאָרְצוֹת וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה
 לֶחֶם: נה וְתַרְעֵב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק

(53) Now, the seven years of plenty that had been in the land of Egypt, came to an end. (54) Then, the seven years of famine began to arrive, just as Yosef had said. And while there was a famine throughout all the lands, in [the storehouses of] the land of Egypt there was food. (55) When all the land of

RASHI

רש"י

(55) When all the land of Egypt were

נה) וְתַרְעֵב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם. שְׁהִרְקִיבָה תְּבוּאָתָם